

Sürdürülebilir Ekoturizmin Toplumsal Etkileri: Türkiye’den Örnekler

Asst. Prof. Dr. Zerrin Sungur (Anadolu University, Turkey)

Social Impact of Sustainable Ecotourism: Cases from Turkey

Abstract

The concept of sustainability began to dominate tourism debates after the United Nations Conference on the Environment and Development, the Earth Summit in Rio de Janeiro in 1992. Ecotourism is the fastest growing sector, with an estimated growth rate of 25 to 30 percent, of one of the largest industries in the world. The motto of Action Program for Sustainable Development was that “Only whatever can be sustained by nature and society in the long term permissible.” The World Conservation Union expanded this definition as follows: “Ecotourism is environmentally responsible travel and visitation to relatively undisturbed natural areas, in order to enjoy and appreciate nature that promotes conservation, has low negative visitor impact, and provides for beneficially active socio-economic involvement of local populations.” There are two major problems with respect to ecotourism: achieving ecologic integrity of the ecotourism resource and, increasing and ensuring consistency of quality of the recreation experience for the ecotourist. Economic, environmental and social impacts involved in ecotourism should be balanced within ethical principles. The first official reference to the concept of ecotourism in Turkey was made in the Eighth Five-Year Development Plan (2001-2005). The aim of this study is to explore social impacts of ecotourism in Turkey. Some projects and surveys related with ecotourism will be considered in order to get better understanding of social impacts of ecotourism on the lives of local people in Turkey.

JEL codes: A14, L83, Q01

1 Giriş

Turizm sektörü, diğer endüstri kolları ve işletme faaliyetleriyle karşılaştırıldığında çevre üzerinde olumsuz bir etkisi olmadığı düşünülerek, uzun yıllar boyunca “temiz endüstri” ya da “bacasız endüstri” gibi tanımlamalarla anılmıştır (Bundesamt für Naturschutz, 1997; Van der Duim and Caalders, 2002). Turizmin doğal ortamlar üzerindeki etkilerini ölçen birçok çalışma yapılmıştır (UNEP, 2000; Van der Duim and Caalders, 2002). (Açıksöz ve diğerleri, 2010). Turizm açısından sürdürülebilirlik kavramı, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerin devamının sağlanmasını ifade etmektedir (Oral ve Şenbük, 1996). Sürdürülebilirlik kavramı özellikle 1992’de Rio de Janeiro’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı Dünya Zirvesi’nden sonra turizm tartışmalarında hakim olmaya başlamıştır. Sürdürülebilir Kalkınma Eylem Programının mottosu uzun vadede sadece doğa ve toplum açısından sürdürülebilir olan ayakta kalabilecektir. Sürdürülebilir turizm tanımlarında yer alan ortak öğeler; doğal ve insan yapımı kaynakların optimum biçimde uzun süreli kullanımı, insan yerleşim dokusunun korunması, ekonomik ve sosyal eşitlik, kalite kavramına bağlılık ve sosyal katılım’dır (Demir ve Çevirgen, 2006).

Turizmde sürdürülebilir bir gelişmenin sağlanabilmesi için en az üç disiplinin uyumu gerekmektedir:

1. Ekonomistler, insanların refah düzeyini en üst seviyeye çıkarmak için eldeki sınırlı sermaye ve teknolojiyi en iyi biçimde kullanmak amacıyla yöntemler geliştirmektedir.
2. Ekolojistler, ekolojik alt sistemlerin korunmasının global ekosistemin idamesi açısından çok önemli olduğunu hatırlatarak, çevrenin global ekosistemin içinde yer aldığını ifade etmektedirler.
3. Sosyologlar ise, anahtar aktörlerin insanlar olduğu ve sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanabilmesi için sosyal kalıp ve ölçütlerin çözüm arayışında mutlaka dikkate alınmasının gereği üzerinde durmaktadırlar (Avcıkurt, 2007; Dinçer Şen, 2010).

Ekoturizm, sürdürülebilir turizmin bir alt bölümünü oluşturmaktadır. Ekoturizm kapsamında, yeşil turizm, alternatif turizm, doğa turizmi, yabanıl turizm, macera turizmi, kültürel turizm gibi terimler kullanılmaktadır (<http://www.yesilist.com/turkiye-apos-de-ekoturizm-cms>). Ekoturizm ya da ekolojik turizm kavramı batı kökenli bir kavram olarak 80li yıllardan itibaren kullanılmasına rağmen, Türkiye’de kavramsal düzeyde tanımlanması ve uygulamaya girmesi çok gecikmemiştir (Tuna, 2007). Ekoturizm kavramı doğal çevrenin ve dolayısıyla çevre kalitesinin korunmasının önemini anlaşılması ve bu yöndeki artan ilginin yaygınlaşmasıyla eş zamanlı olarak gelişme göstermiştir. Kitle turizminin yok edici etkisine bir tepki olarak ortaya çıkan ekoturizm, günümüzde turizm endüstrisinin hızla gelişen bir alt sektörü olarak yılda milyarlarca dolar gelir yaratmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006). Ekoturizm bir niş turizm pazarı olarak turizm endüstrisinin en hızlı gelişen dallarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bazı araştırmacılar ekoturizmin yılda % 25 ile % 30 arasında bir artış kaydettiğini belirtmektedir. Bunun yanında çoğu turizm tahmincisi tüketicilerin çevre ve iklim değişikliği konusundaki duyarlılıklarının artması doğrultusunda gelecek yıllarda ekoturizmin çok daha hızlı gelişeceğini tahmin etmektedirler (Hassan, 2000; Jones, 2005; Pforr, 2001; Sharpley, 2006; Wood, 2002). 2002 yılının Birleşmiş

Milletler tarafından “Uluslararası Ekoturizm Yılı” olarak ilan edilmesi ekoturizme verilen önemin bir göstergesidir (Demir ve Çevirgen, 2006).

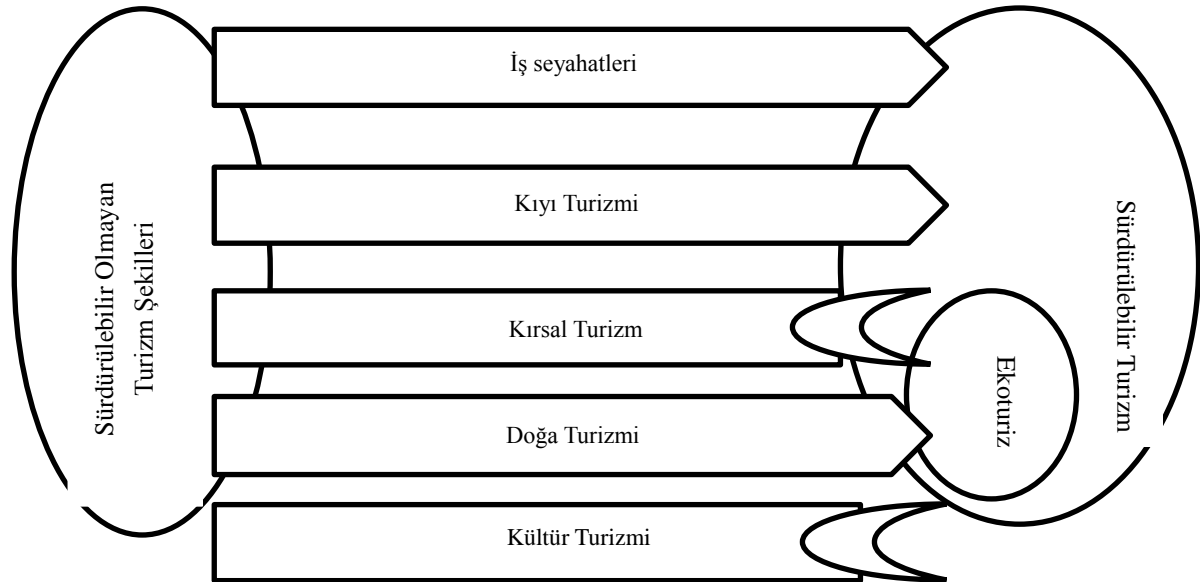
2 Ekoturizmin Tanımı ve Özellikleri

Günümüzde en iyi bilinen ve en çok kabul gören tanımlarından ilkinde ekoturizm “çevrenin korunması ve yerel halkın refahını arttırmaya yönelik olarak doğal alanlara yapılan duyarlı seyahatler” olarak tanımlanmaktadır (The International Ecotourism Society/ TIES,1990). Bir başka tanıma göre: “Ekoturizm; doğaya duyulan özlemin ortaya çıkması ve tatmin edilmesi, koruma ve gelişmeye dayalı olarak turizm potansiyelinden faydalanılması ve onun ekoloji, estetik ve kültür üzerindeki olumsuz etkilerinin önlenmesi ile ilgilidir” (Norris et al., ?). Bu tanımda ekoturizm, bir yandan ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması, diğer taraftan doğal alanların korunmasında bir araç olarak görülmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006). Uluslararası Doğa Koruma Birliği'nin (IUCN) tanımına göre ise ekoturizm, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaretir (Kurdoğlu, 2001). Doğa İçin Dünya Fonu (WWF) ekoturizmi, vahşi doğa çevresinde doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü olarak tanımlamıştır (Yücel, 2002; Dinçer Şen, 2010).

Ekoturizmin özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Turist tipi: Doğal alanlara ve kültürel çevrelere seyahati seven, yerel kültürleri ve bölgeleri öğrenme ve değerini anlama isteğinde olan kişilerden oluşur.
2. Yer: Genellikle doğal, bazen koruma alanları veya kültürel çekicilikleri kapsar.
3. Faaliyetler: Çevreye en düşük etki ile kaynakların kullanılması ve çevresel eğitimin desteklenmesine dayanır.
4. Olanaklar: Çevre dostu teknolojilerin ve yerel kaynakların kullanımını gerektirir.
5. Gelişme yaklaşımı: Ekonomik gelişme ile koruma amaçlarının birleştirilmesine dayanır.
6. Gelişme süreçleri: Toplum ve çevre üzerinde en az seviyede olumsuz etkiler oluşturmalı ve tüm yerel halkı aktif olarak kapsamalıdır. Daha sonra da yerel topluluğa ekonomik faydalar sağlamalıdır (Pratiwi, 2000; Demir ve Çevirgen, 2006).

Ekoturizm, sürdürülebilir turizm türlerinden biridir. Aşağıdaki şekil, turizmin daha sürdürülebilir türlerini geliştirme sürecinde ekoturizmin kültürel ve kırsal turizmin unsurlarını içermekle beraber doğa turizminin sürdürülebilir bir türü olduğunu göstermektedir.

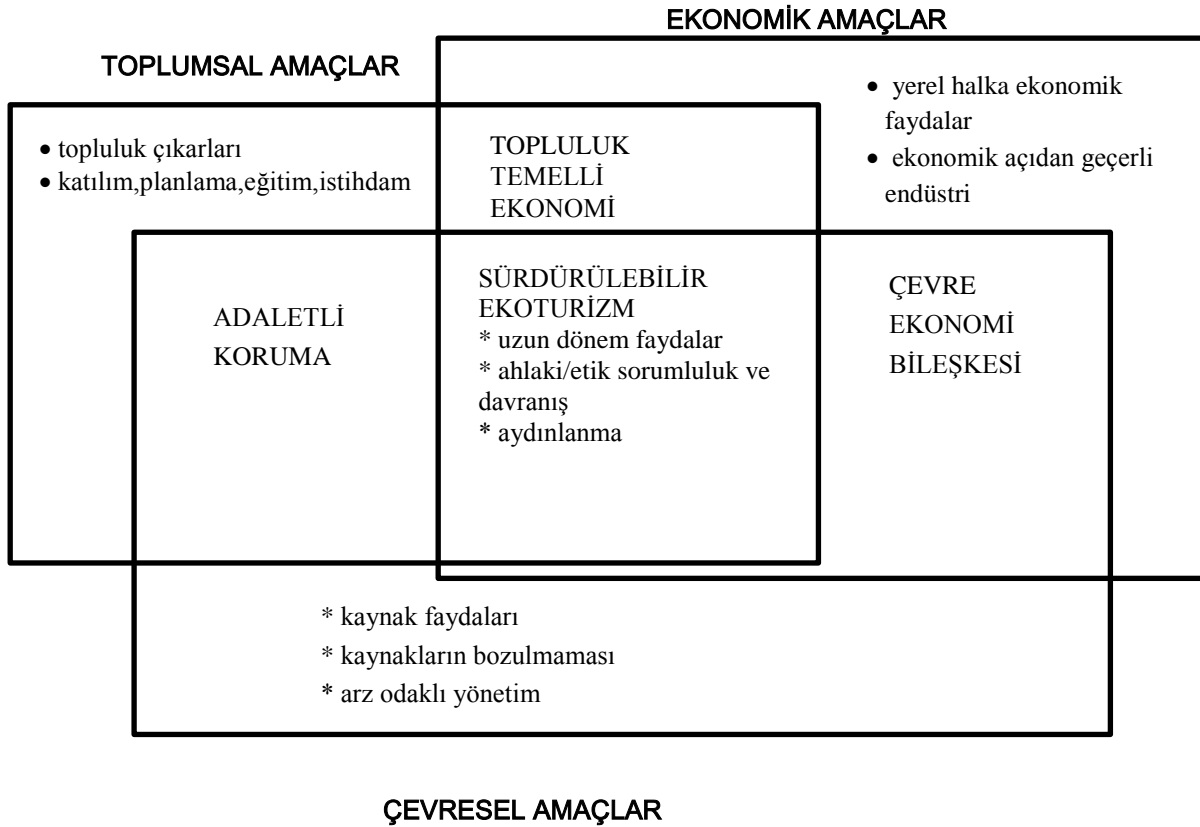
Şekil 1: Sürdürülebilir Gelişme Kavramı Olarak Ekoturizm Kaynak: Megan Epler Wood

3 Ekoturizmin Amaçları ve İlkeleri

Ekoturizm toplulukları, koruma bilincini ve sürdürülebilir seyahat kavramlarını birleştirir. Bu da ekoturizm aktivitelerini uygulayan ya da bu aktivitelere katılanların birtakım ekoturizm ilkelerine uymasını gerektirir. Bu ilkeler:

1. Etkinin en aza indirilmesi,

2. Çevresel ve kültürel bir farkındalık ve saygının oluşturulması,
3. Ziyaretçilere ve yerel halka olumlu deneyimlerin sağlanması,
4. Koruma için doğrudan finansal yararlar sağlanması,
5. Yerel halk için finansal yararlar sağlanması ve güçlendirilmesi,
6. Ev sahibi ülkenin politik, çevresel ve toplumsal iklimine ilişkin bir duyarlılık oluşturulması'dır (<http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>).

Şekil 2: Sürdürülebilir Ekoturizm Değerleri ve İlkeleri Modeli **Kaynak:** Sadler, 1990; Wight, 1993 sonrası.

İdeal bir sürdürülebilir ekoturizm modeli Sadler (1990) ve Wight'ın (1993) görüşleri üzerinde temellenmiştir (Şekil 2). Wight sürdürülebilir ekoturizmin 9 ilkeye dayanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu ilkelere göre ekoturizm;

- kaynakları azaltmamalıdır, çevreye duyarlı olmalıdır,
- ilk elden, katılımcı ve aydınlatıcı deneyimler sağlamalıdır,
- tarafların (yerel topluluklar, devlet, sivil toplum kuruluşları, endüstri ve turistler) gezi öncesi, sırası ve sonrasında eğitimini kapsamalıdır,
- kaynağın gerçek değerlerinin farkında olunmasını özendirmelidir,
- kaynağın kendi koşulları kabul edilmelidir, sınırları tanınmalıdır,
- anlayışı geliştirmelidir ve devlet, sivil toplum kuruluşları, endüstri, bilim adamları ve yerel yönetimler arasında etkinlikler öncesi ve sonrası ortaklık kurulmalıdır,
- tüm taraflar için doğal ve kültürel çevreye karşı ahlaki ve etik sorumlulukları ve davranışları geliştirmelidir,
- kaynağa, yerel topluluğa ve endüstriye uzun dönemli faydalar (bunlar koruma olabilir, bilimsel, toplumsal, kültürel ya da ekonomik olabilir) sağlamalıdır,
- ekoturizm etkinlikleri dışsal kaynaklara olduğu kadar içsel etkinliklerde de çevreye duyarlı olmalıdır.

4 Ekoturizmin Toplumsal Etkileri

Sürdürülebilir turizm tartışmaları içinde turizmin toplumsal etkilerine çevresel etkiler kadar dikkat çekilmemektedir. Bunun nedeni turizmin sosyo-kültürel etkilerinin genellikle zaman içinde yavaş yavaş ortaya

çıkması olabilir. Bu etkiler aynı zamanda görünmez ve soyuttur. Fakat, turizmin toplumsal etkileri genellikle gerçekleşikten sonra geri dönülmesi zor ya da imkansız, kalıcı olmaktadır. Sürdürülebilir turizmin toplumsal boyutları içinde turist, yabancı tur operatörleri, destinasyon yönetimi, yerel turizm endüstrisi ve ev sahibi topluluk yelpazeyi oluşturur (Swarbrooke, 1999).

Ev sahibi toplumlar ve kültürler açısından turizmin belli başlı potansiyel etkileri kültürel miras, dil, din, geleneksel sanatlar, geleneksel yaşam tarzları, değerler, davranışlar ve ev sahibi topluluk açısından olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilir. Müzelerin kalitesinin gelişmesi, yerel yönetimler ve kamu kurum ve kuruluşlarının korumaya daha fazla önem göstermesi, geleneksel dillerin korunması, ev sahibi topluluğun dinine daha fazla saygı gösterilmesi, geleneksel el sanatları ve sanat biçimleri için yeni pazarların gelişmesi, dünyadaki başka yaşam biçimlerine duyulan ilginin artması, turist değerlerinden hayvanları koruma gibi olumlu davranışların alınması, iç göçün hızlanması ve nüfusu azalan bölgelerin azalması gibi olumlu sonuçlar doğurabilir (Swarbrooke, 1999). Diğer taraftan geleneksel olmayan mimari stillerde binaların yapılması, turistlerin eser hırsızlığı yapması, yabancı sözcüklerin dile girmesi, yerel diller üzerinde iletişim sorunu sebebiyle baskı kurulması, turistik hale gelmiş dini bölgelerde manevi değerlerin yitirilmesi, turistlerin talebi üzerine geleneksel el sanatlarının yerini başka ürünlerin alması, turistlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere geleneksel sanat formlarının bozulması, dönüştürülmesi, öz-yeterlilikten bağımlılığa dönüşme tehlikesi, yabancı medyanın artan etkisi, fast-food gibi yeni yeme alışkanlıkları, suç oranlarında artış, turistlere karşı olumsuz davranışlar sergileyerek haysiyetini yitirme, kişisel ahlak düzeyini düşürmek, topluluk dışından gelen göçle beraber topluluğun hakimiyet altına alınması da olumsuz sonuçlar doğurabilir (Swarbrooke, 1999).

Özkök ve Çoban (2009), SSCI tarafından taranan 10 dergide ekoturizmin etkileri ile ilgili yayınlanan 62 çalışmayı incelemiş ve yayınlanan bu çalışmaların 25'inin ekoturizmin kültürel etkileri ile ilgili sonuçları olduğunu bulmuşlardır. 25 çalışmanın 10'unda bölgede yerel halkın geleneksel yaşamının devam ettiği, bu sonuca bağlı olarak ekoturizmin yerel kültüre önem veren ve yerel kültürü destekleyen bir turizm yaklaşımı olduğu ifade edilmiştir. 25 çalışmanın 15'i ise ekoturizm faaliyetlerinin bölgede kültürel değişim yarattığını ortaya koymaktadır (**Dinçer Şen, 2010**). Kuter ve Ünal (2009), makalelerinde ekoturizmi sürdürülebilirlik kapsamında ele alarak çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkiler bakımından değerlendirmişlerdir. Mansuroğlu (2006) Akseki/Antalya örneği üzerinden turizm gelişmelerine yerel halkın yaklaşımlarını belirleyen bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, Akseki'nin tarihsel, kültürel ve doğal özellikleri ile alternatif turizm için uygun potansiyele sahip olduğu, bu özelliklerin Antalya bölgesinde turizmin çeşitlendirilmesine ve farklı mevsimlere yayılmasına katkıda bulunacağı saptanmıştır.

Taşıma kapasitesi bölgeden aldıkları hizmetin kalitesinde bir düşüş olmadan ve aynı zamanda doğal ve tarihi çevreye zarar vermeden, bir bölgeyi kullanabilecek maksimum turist sayısıdır. Genel olarak taşıma kapasitesi ile ilgili dört ayrı sınıflandırma yapılmaktadır (Sowman, 1987). Bunlar; ekolojik, fiziksel, ekonomik ve toplumsal taşıma kapasiteleri'dir. Bir çekim alanındaki yerel halkın turizme karşı hoşgörülülük sınırları olarak tanımlanabilir. Bu hoşgörü sınırlarının aşılması turizm endüstrisi üzerinde zararlı etkilerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bir turistik çekim yerinde halkın gelenekleri, ahlak kuralları, değer yargıları veya yaşam kalitesine zarar vermesi açısından kabul edilemeyecek bir gelişme derecesi sosyal taşıma kapasitesi kapsamında değerlendirilmektedir (Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997: 53). Aşağıdaki tablo turizmin toplumsal taşıma kapasiteleri evrelerini göstermektedir.

EVRELER	ÖZELLİKLER
AŞIRI MUTLULUK	Turistlerin ve turizm yatırımcılarının yörede kabul görmesi, küçük çapta planlama ve denetim mekanizmasının yer alması
DUYUMSAMAZLIK	Turistlerin yörede varlıklarını hissettirmesi. Yerel halk ve dışarıdan gelenler arasında daha fazla biçimsel (ticari) iletişim oluşması; çoğunlukla pazarlama ile ilgili planlamalara yer verilmesi.
RAHATSIZLIK	Yerel halkta turizm sektörü hakkında kuşku oluşması, planlamacıların tutundurma çabalarına yönelmeleri.
KİN (NEFRET)	Yerel halkta öfkenin açık bir biçimde dışa vurulması, turistlerin tüm sorunların kaynağı olarak algılanması, çekim yerinin ürünün bozulmasını engellemek için daha çok tutundurma çabalarının artırılmasına yönelik önlemler planlamalar.

Tablo 1: Turizmin Toplumsal Taşıma Kapasitesi **Kaynak:** Rızaoğlu ve Tanrısevdi, 1997: 53; Dinçer Şen, 2010.

Ekoturizmin fiziksel ve ekonomik çevre üzerinde olduğu gibi sosyo-kültürel anlamda olumsuz etkileri görülebilmektedir. Ekoturizmin gelişme sürecinde sosyo-kültürel değişimler hem olumlu hem de olumsuz gerçekleşebilirken, eğer bir toplum bu sürece dahil edilmemiş ve turizmi benimsememişse bu durumda genellikle olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda ekoturizmin sosyo-kültürel çevre üzerinde yaratabileceği olumsuz etkiler şunlardır:

1. Festivaller, şovlar, gösteriler gibi kültürel faaliyetlerin bir ticari etkinlik olarak turistlere sunulmaya başlaması bu değerlerin orijinal yapısını bozmakta ve kültürel bozulmalara yol açabilmektedir.

2. Ekoturizmin yerel sosyal sistem üzerinde olumsuz etkileri görülebilmektedir. Bu etkiler; konaklamalar, hizmetler, altyapı gibi yerel olanakların turistlerle paylaşılması, yönetim ve profesyonel kadrolar için yöre dışından büyük yetki ve yüksek ücretlerle istihdam sağlanması, kumar, çeşitli suçlar, alkol tüketimi gibi faaliyetlerin artması, ziyaretçi sayısının artmasıyla dilde ve yerel kültürde bir erozyon olması gibi durumların ortaya çıkardığı rahatsızlıklardır (Demir ve Çevirgen, 2006).

5 Dünyadan ve Türkiye'den Ekoturizm Örnekleri

Dünyada ekoturizme yönelik destinasyonların birçoğu tropikal bölgeler, ada ülkeleri ve dağlık bölgelerden oluşan az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdir. 1990 yılında Amerika'da macera seyahatleri ile ilgili bir araştırmada, ekoturizmle ilgili aktivitelere yönelik çeşitli destinasyonlar için şu programlar oluşturulmuştur (Weaver, 1998; Demir ve Çevirgen, 2006):

- Doğa yürüyüşü: Arjantin, Hindistan, Nepal, Pakistan, Peru, Türkiye.
- Doğa tarihi: Antartika, Brezilya, Kosta Rika, Ekvator, Madagaskar.
- Vahşi doğada safari: Orta Afrika, Kenya, Tanzania'dır.

Türkiye ise, üç kıta arasında kalan konumu ile ekoturizm açısından kültürel ve tarihi değerleri yanında doğal güzellikleri ve biyolojik çeşitliliği ile en avantajlı ve önemli ülkelerden biridir. Yaban hayatını gözlemleme, doğa yürüyüşleri gibi ekoturizm aktiviteleri için koruma alanlarına yönelik önemli bir talep varken ve 1990'lı yıllar boyunca turizm çeşitlendirmesi bir devlet politikası olarak vurgulanmasına rağmen, Türk Turizm Endüstrisi ile ilgili analizlerde ekoturizm veya ilgili aktivitelerden hiç söz edilmemiştir (Weaver, 1998; Demir ve Çevirgen, 2006). 2001-2005 dönemini kapsayan 8. Beş Yıllık kalkınım Planı'nda ekoturizm kavramına yer verilmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023'de "ülkemiz kıyı turizmi yanısıra, alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve ekoturizm, kongre ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, v.b.) gibi turizm türleri açısından da eşsiz imkanlara sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu potansiyel rasyonel anlamda kullanılamamaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef almaktadır. Söz konusu turizm kaynaklarının noktasal ölçekte planlanması yerine gelişim aksları boyunca turizm koridorları, turizm bölgeleri, turizm kentleri ve ekoturizm bölgeleri oluşturacak şekilde ele alınması, bu değerlerin tanıtımı ve kullanım kriterlerinin belirlenmesi açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görüldüğü" ifade edilmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Türkiye'de ekoturizme örnek olabilecek bazı turizm aktiviteleri şöyle sıralanabilir (Çağatay, vd., 2002; Bakırcı, 2002): İnanç turizmi, yayla turizmi, ipek yolu, dağ-doğa yürüyüşü, akarsu turizmi, bisiklet turları, atlı doğa yürüyüşü, antik kentler ve tarihi çekim merkezleri, mağara turizmi, sportif olta balıkçılığı, kuş gözlemciliği, botanik turizmi ve av turizmi'dir (Tuna, 2007). Buna ilaveten tarım ve çiftlik turizmi, yamaç turizmi, balon turizmi, yaban hayatı (fauna) gözlemciliği, sualtı dalış turizmi, macera turizmi de sayılabilir (Dinçer Şen, 2010).

Türkiye'de ekoturizme yönelik kaynakların çoğunu milli parklar, tabiat alanları, tabiatı koruma alanları, tabiat anıtları gibi koruma alanları oluşturmaktadır. Özellikle milli parklar sahip oldukları çok çeşitli doğal, kültürel, jeolojik, tarihi ve arkeolojik değerleri ile ekoturizm açısından büyük öneme sahiptir (Demir ve Çevirgen, 2006). Türkiye'de 2012 yılı itibarıyla 41 milli park, 185 tabiat parkı ve 109 tabiat anıtı bulunmaktadır (Eroğlu, 2012). Sürdürülebilir bir turizm oluşturulabilmesi için Türkiye'de hayata geçirilen projeler içinde Mavi Bayrak Projesi, Çam Ödülü Projesi ve ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi sayılabilir. Mavi Bayrak, uluslararası düzeyde nitelikli ve niteliklerinin sürekliliği kanıtlanmış olan plaj ve marinalar için geliştirilen standardın sembolüdür. 2012 yılı itibarıyla Türkiye'de 355 mavi bayraklı plaj, 19 mavi bayraklı marina ve 13 mavi bayraklı yat bulunmaktadır. Türkiye toplam mavi bayrak sayısında dünyada dördüncü sırayı almıştır (<http://www.mavibayrak.org.tr/>).

Bu projelerin yanında ATAK Projesi, Belek Yönetim Planı, Dağ-Doğa Yürüyüşü Projesi, Yayla Turizmi Projesi, Akarsu Turizmi Projesi, Bisiklet Tur Güzergahlarının Belirlenmesi-Geliştirilmesi Projesi, Atlı Doğa Yürüyüşü Projesi, Mağara Turizmi Projesi, Sportif Olta Balıkçılığı Projesi, Kus Gözlemciliği Projesi, Tarım-Çiftlik Turizmi Projesi, Botanik Turizmi Projesi, İpek Yolu Projesi, Av Turizmi Projesi sayılabilir (Bakırcı, 2002; Dinçer Şen, 2010). Türkiye'de ekoturizme ilişkin projelerden bir diğeri Küre Dağları Milli Parkı'nda uygulanan Küresel Çevre Fonu (GEF) destekli "Orman Koruma Alanları Yönetiminin Güçlendirilmesi Projesi", Haziran 2012'de Brezilya'da gerçekleştirilecek olan Rio +20 Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı'nda, sürdürülebilir kalkınma ve yeşil ekonomi uygulamalarıyla Türkiye'yi temsil edecek en iyi 25 uygulamadan biri olarak seçilmiştir. 2005 yılında başlanan Kuş Cennetleri Projesi ile bugüne kadar 13 kuş cenneti hayata geçirilmiştir. Bunlar: Balıkesir'de Manyas; Bolu'da Yeniçağa Gölü; Adıyaman'da Gölbaşı; Bursa'da Uluabat Gölü; Konya'da Kozanlı; Sivas'ta Tödürge Gölü; Osmaniye'de Kırmitli; Muğla'da Dalyan Gölü; Muğla'da Tuzla Gölü; İzmir'de Gediz Deltası; Burdur'da Burdur Gölü; Tokat'ta Kaz Gölü; Samsun'da Kızılırmak Deltası Kuş Cennetleri'dir. Bunlar arasında Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı 2004 yılında Avrupa Birliği tarafından A Sınıfı Kuş Cenneti Diplomasına layık görülmüştür (Yeşil Mavi, 2012). Dalyan, ekoturizme

yönelik güzel bir örnektir. Sahip olduğu biyolojik çeşitlilik ile birlikte, özellikle deniz kaplumbağalarının üreme bölgesi olan İztuzu Kumsalı birçok turist çekmektedir. Yine Dalyan ağzı açıklarında dünyada nesli tükenmekte olan 12 memeliden biri olan ve koruma altına alınan Akdeniz Foku görülebilmektedir (Doğaner, 1994; Demir ve Çevirgen, 2006).

Kaynakça

- Açıksöz vd., 2010. “Determination of ecotourism potential in national parks: Kure mountains national park, Kastamonu-Bartın, Turkey”, *African Journal of Agricultural Research*, **Vol. 5(8)**, pp. 589-599, 18 April, 2010 (<http://www.academicjournals.org/AJAR>).
- Altan, 2006. **Türkiye’de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları**, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi.
- Altıparmak, 2002. “Turizm Çeşitlendirilmesi, Sürdürülebilir Turizm ve Planlama”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Atabay, 2002. “Ekolojik Yaklaşımlı Turizm Planlaması”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Avcıkurt ve Alpar, 2003. **Turizmin Bölgesel Ekonomik Kalkınmadaki Rolü ve Eğirdir İlçesi Örneği**, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/cevdetalpar/cevdetalpar.doc>, (18.09.2005)
- Bakırcı, 2002. “Ekoturizm”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Bal, 2002. “Biyoçeşitlilik ve Turizm”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Buckley, 2010. **Conservation Tourism**, CAB International, UK.
- Bundesamt für, 1997. **Biodiversität und Tourismus Konflikte und Lösungsansätze an den Küsten der Weltmeere**, Berlin: Springer.
- Cárdenas-Torres, 2007. “Community-based management through ecotourism in Bahia de Los Angeles, Mexico”, *Fisheries Research*, **84**, 114–118.
- Çağatay, vd, 2002. “Eko-turizm için Mekansal ve Yerel Toplulukların Katılımının Planlanması (Akseki-İbradi Havzası Örneği)”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Demir ve Çevirgen, 2006. **Ekoturizm Yönetimi**, Nobel Yayın No: 859, Ankara.
- **Diñer Şen, 2010. Turizmin Çevresel Etkileri ve Bir Çözüm Olarak Ekoturizm, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.**
- **Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2012. Yeşil Mavi Teknik Bülten.**
- **Doğaner, 1994. “Köyceğiz-Dalyan Çevresinde Eko Turizm”, Turizm Yıllığı 1994, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Haziran 1994, Ankara, ss. 94-106.**
- **Ecotourism**, <http://www.ecotourism.org/>
- Eroğlu, 2012. (http://bolge10.ormansu.gov.tr/10bolge/anasayfa/resimlihaber/12-05_22/)
- Hassan, 2000. “Determinants of Market Competitiveness in an Environmentally Sustainable Tourism Industry”, *Journal of Travel Research*, **February 2000, vol. 38**, no. 3, **239-245**.
- <http://www.yesilist.com/turkiye-apos-de-ekoturizm-cms> (Tarih: 14.06.2011)
- Hoyt, 2005. “Sustainable Ecotourism on Atlantic Islands, with Special Reference To Whale Watching, Marine Protected Areas And Sanctuaries For Cetaceans”, *Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy*, **Vol. 105b**, No. 3, 141 _/154.
- Işıklı, 2002. “Türk Turizminde Altyapı ve Çevre”, **III. Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Jones, 2005. “Community based ecotourism: The significance of social capital”, *Annals of Tourism Research*, **32(2)**, 303–324.
- Karaman, 2002. “Eko-turizm Yaklaşımında Verimli Toprakların Korunması ve Ekolojik Dengenin Önemi”, **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Kiper vd., 2011. “Environmental, socio-cultural and economical effects of ecotourism perceived by the local people in the northwestern Turkey: Kiyiköy case”, *Scientific Research and Essays*, **Vol. 6 (19)**, pp. 4009-4020, 8 September, 2011 (Available online at <http://www.academicjournals.org/SRE>)
- Kuter ve Ünal, 2009. “Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-kültürel Etkileri”, Kastamonu Üni., *Orman Fakültesi Dergisi*, 2009, **9 (2)**, 146-156.
- Mansuroğlu, 2006. “Turizm Gelişmelerine Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Akseki/Antalya Örneği”, *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2006, **19(1)**, 35-4.

- Middleton with Hawkins, 1998. **Sustainable Tourism- A Marketing Perspective**, Butterworth-Heinemann.
- Norris et al., ?. "Community –Based Ecotourism in the Maya Forest: Problems and Potentials", pp. 1-11. (<http://www.planeta.com/planeta/98/0598mayaforest.html>, 24.04.2002)
- Nurlu ve Erdem, 2002. "Avrupa Birliği Kapsamında Turizm Sektöründe Çevresel Etki Değerlendirme", **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Oral ve Şenbük, 1996. "Turistik Yörelere Sürdürülebilir Turizm Açısından Yapısal Değerlendirilmesi", **Dünya Şehircilik Günü Kollokyumu**, Alanya 7-9 Kasım 1995, Mimar Sinan Üniv. Matbaası, ss. 197-205.
- Özkök ve Çoban, 2009. "Ekoturizm mi ekoterörizm mi?" *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 21-24 Ekim, Mersin, Detay Yayıncılık, Ankara, ss. 591-602.
- Öztürk, 2002. "Eko Turizm Destinasyonu Olarak İznik", **Turizm Şurası Bildirileri**, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Petra, 2002. **Enhancing The Economic Benefits of Tourism for Local Communities and Poverty Alleviation**, WTO, Spain.
- Pforr, 2001. "Concepts of sustainable development, sustainable tourism, and ecotourism: Definitions, principles, and linkages", *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, **1(1)**, 68-71.
- Pratiwi, 2000. "Understanding Local Community Participation in Ecotourism Development: A Critical Analysis of Select Published Literature", A Master of Science Thesis, Michigan State University (<http://wwwlib.umi.com>).
- Rızaoğlu ve Tanrısevdi (1997). "Yerel Toplumsal Duyarlılığın Bir Ölçüsü Olarak Turizmin Toplumsal Taşıma Kapasitesi", *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 8, Sayı: 1-2, ss. 50-56.
- Sadler, 1990. "Debt-for-Nature Swaps: Assessing the Future", *Journal of Contemporary Health Law and Policy*, **6**, 319-341.
- Scheyvens, 1999. "Case Study Ecotourism and the Empowerment of Local Communities", *Tourism Management*, **20**, 245-249.
- Sharpley, 2006. "Ecotourism: A consumptive perspective", *Journal of Ecotourism*, **5(1&2)**, 7-22.
- Sowman, 1987. "A procedure for assessing recreational carrying capacity of coastal resort areas", *Landscape and Urban Planning*, **Vol. 14**, No.4, 330-335.
- Swarbrooke, 1999. **Sustainable Tourism Management**, CAB International, UK.
- Tuna, 2007. **Turizm, Çevre ve Toplum (Marmaris Örneği)**, Ankara: Detay Yayıncılık.
- UNEP, 2000. **Report of the Fifth Meeting of the Conference of the Parties to the Convention on Biological Diversity**, Nairobi, 15-26 May 2000.
- Van der Duim and Caalders, 2002. "Biodiversity and tourism: Impacts and Interventions", *Annals of Tourism Research*, **29**: 743-761.
- Weaver, 1998. **Ecotourism in the Less Developed World**, Cab International, Wallingford, UK.
- Wight, 1993. "Ecotourism: Ethics or Eco-Sell?", *Journal of Travel Research*, **Volume: 31**, Issue: 3, Winter 1993, pp. 3-9.
- Wood, 2002. **Ecotourism: Principles, Practices and Policies for Sustainability**, Paris: United Nations Environment Programme.
- World Tourism Organization (<http://www.unwto.org> <http://www.e-unwto.org/content/h38t5u/fulltext?p=4ff3680bfa9b4e449ae89ba09e44a045&pi=0#section=1070399&page=13&locus=5>)
- World Tourism Organization, 2008. **Sustainable Tourism Management at World Heritage Sites, International Conference, China**.
- Yücel, 2002. "Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm", *TÜRSAB Dergi*, Mayıs 2002, Sayı: 219, 4-9.